

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ РОЗВИТКУ ІТ-КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧИТЕЛІВ У ПІСЛЯДИПЛОМНІЙ ОСВІТІ НА ПРИКЛАДІ МОДЕЛІ НАВЧАННЯ ВЧИТЕЛІВ ЗАПОРІЗЬКОЇ ОБЛАСТІ

У статті визначено організаційно-педагогічні умови формування й розвитку інформаційно-технологічної компетентності вчителів у курсовий і міжкурсний періоди. Саме за таких умов здійснюється поетапне, неперервне, багаторівневе й багатовекторне підвищення кваліфікації вчителів Запорізької області в галузі інформаційних технологій. Запропоновано різні схеми навчання, методи й форми організації діяльності на основі використання створеного інформаційного освітнього середовища.

Ключові слова: інформаційно-технологічна компетентність, інформаційні технології, післядипломна освіта, підвищення кваліфікації вчителів.

Розвиток українського суспільства на сучасному етапі характеризується стрімким зростанням ролі інформаційних і телекомунікаційних технологій, значення яких важко переоцінити.

Це ставить нові завдання перед освітньою системою країни і висуває нові вимоги до вчителя. Саме від рівня розвитку його інформаційно-технологічної компетентності (далі – ІТ-компетентності) залежить успішність процесу інформатизації освіти. Оперативно реагувати на нагальні потреби суспільства покликана система післядипломної педагогічної освіти, оскільки саме вона має забезпечувати випереджальну й неперервну підготовку вчителів, ефективний процес підвищення їх кваліфікації у сфері інформаційно-комунікаційних технологій.

Для успішного досягнення зазначених цілей необхідно забезпечити виконання комплексу умов організації навчальної діяльності суб'єктів освітнього процесу, що впливають на його ефективність: економічні, кадрові, організаційно-педагогічні, інформаційно-технічні, науково-методичні тощо.

Метою статті є визначення організаційно-педагогічних умов формування й розвитку інформаційно-технологічної компетентності вчителів, не применшуючи роль усіх інших умов.

Під організаційно-педагогічними умовами розвитку післядипломної педагогічної освіти будемо розуміти визначення їх змісту, оновлення форм підвищення кваліфікації, забезпечення продуктивної взаємодії закладів післядипломної освіти й управлінських структур на рівні районів і навчальних закладів, дотримання послідовності й наступності всіх етапів підвищення кваліфікації педагогів (курсівого й міжкурсівого), проведення тематичних курсів на основі замовлення районів і навчальних закладів, організація супроводу педагогів.

Як основні організаційно-педагогічні умови, які мають визначальний вплив на ефективність розвитку ІТ-компетентності вчителя, ми виділяємо такі:

1. Упровадження в систему післядипломної педагогічної освіти науково обґрунтованої багаторівневої та багатокомпонентної моделі поетапного розвитку ІТ-компетентності вчителів.

Ґрунтуючись на теоретико-методологічних засадах компетентнісного підходу, у структурі ІТ-компетентності будемо виділяти такі її компоненти:

– *мотиваційно-цільовий* – охоплює інтереси, потреби, мотиви, мету професійного навчання, вдосконалення, саморозвитку у сфері ІКТ; ціннісні настанови й творчі прояви щодо використання ІКТ у професійній діяльності;

– *когнітивний* – визначається повнотою, глибиною, системністю знань учителя про сучасні інформаційно-комунікаційні технології, їх роль у предметній сфері, знаннями способів діяльності із застосуванням ІКТ для роботи з інформаційними об'єктами тощо;

– *операційно-діяльнісний* – виявляє активне застосування педагогом інформаційних технологій і комп'ютера в професійній діяльності як засобів пізнання та розвитку ІТ-компетентності, самовдосконалення й творчості, а також виховання подібних якостей в учнів, застосування ІКТ для організації спілкування з колегами, учнями, батьками тощо;

– *рефлексивний* – визначає ставлення вчителя до себе й до світу, до власної практичної діяльності та її здійснення з використанням ІКТ; наявність самосвідомості, самоконтролю, самооцінки, розуміння та відповідальності за результати своєї діяльності, пізнання себе й самореалізації в професійній діяльності через засоби ІКТ.

Розвиток ІТ-компетентності вчителів у системі післядипломної освіти можливий за такими етапами:

I етап – формування базової ІТ-компетентності (мінімального набору знань і вмінь для застосування ІКТ у педагогічній практиці на рівні користувача);

II етап – формування предметно орієнтованої ІТ-компетентності (готовності активно застосовувати ІКТ та здатності надавати професійну консультацію своїм колегам у цьому виді діяльності);

III етап – формування організаційно-управлінської ІТ-компетентності (здатності й готовності передавати свої знання та вміння у сфері ІКТ колегам і учням);

IV етап – формування корпоративної ІТ-компетентності (здатності бачити й вирішувати в команді проблеми, пов'язані з упровадженням ІКТ в освітній процес школи, бути дослідником у цій сфері, ініціатором мережної міжшкільної взаємодії).

Основу проектування освітнього процесу, спрямованого на розвиток ІТ-компетентності вчителів, становлять системний, андрагогічний, компетентнісний, особистісно орієнтований і контекстний підходи, які найбільш адекватні цілям і загальним вимогам системи професійної освіти дорослих;

а сам процес підготовки є поетапним, безперервним, багатокомпонентним і реалізується в єдності курсового й міжкурсного періодів.

2. *Упровадження в освітній процес розподіленої схеми навчання в курсовий та міжкурсний періоди.*

Сутність цієї схеми полягає в розподілених повноваженнях щодо навчання вчителів у мережі опорних шкіл або ресурсних центрів кожного району/міста, області й обласним інститутом післядипломної педагогічної освіти за одночасної інтеграції технічних, кадрових та інших освітніх інформаційних ресурсів різного рівня: обласного, районного, міського, шкільного. У проектуванні й реалізації розподіленої моделі підвищення кваліфікації педагогів Запорізької області були враховані принципи, що дають змогу забезпечувати безперервність, наступність і якість формування ІТ-компетентності педагогів.

Реалізація такої моделі орієнтована на реальне наближення формування базового рівня ІТ-компетентності безпосередньо до вчителя, до місця його роботи, залишивши за Запорізьким ОППО формування вищих рівнів ІТ-компетентності, науково-методичний супровід процесу її розвитку й координацію діяльності опорних майданчиків, а також питання розвитку освіти.

З організаційної точки зору, проведення навчання вчителів у сфері ІКТ здійснюється з використанням таких різновидів розподіленої схеми, як стаціонарна, розширена, точкова, мережна.

У ході реалізації *стаціонарної* (можна сказати й традиційної) схеми навчання педагогів області в галузі ІКТ проводиться на базі комп'ютерних класів кафедри ІТО ЗОППО. У межах використання *розширеної* схеми навчання вчителів-предметників здійснюється в районах на базі опорних навчальних закладів або ресурсного центру під наставництвом одного-двох районних тренерів, які пройшли відповідне навчання за стаціонарною схемою на базі ЗОППО. Останнім часом все більше шкіл Запорізької області бажають перейти на *точкову* схему навчання, коли в кожній школі є свій підготовлений і сертифікований тренер з учителів школи, який проводить навчання своїх колег на базі ж свого навчального закладу. *Мережева* модель підвищення кваліфікації є досить новою, в Запорізькій області активно використовується з 2009 р. Назву цієї моделі слід розуміти з двох аспектів: "мережева" за структурою організації взаємодії між викладачами й слухачами і "мережева" з точки зору використання для організації навчання локальних і глобальних мереж.

Ці види розподіленої схеми дають змогу вчителю, освітньому закладу й відділу освіти зробити оптимальний вибір системи підвищення кваліфікації своїх працівників у сфері ІКТ.

3. *Диференціація та інтеграція змісту, форм і методів розвитку ІТ-компетентності вчителів відповідно до її багаторівневої структури.*

Упровадження багаторівневої системи навчання вчителів у сфері ІКТ потребує: внесення відповідних змін до типових навчальних планів курсів підвищення кваліфікації, розробки навчально-методичного забезпечення викладання тематичних курсів, спецкурсів і тренінгів (варіативні різно-

рівневі модульні навчальні програми, навчально-тематичні плани, перелік вхідних і вихідних компетенцій учителів, дидактичний матеріал, завдання для самоконтролю й роздумів, тестові й практичні завдання, дидактичний матеріал, глосарій і перелік інформаційних джерел тощо), розробки відповідних дистанційних курсів.

Застосування засобів активізації діяльності слухачів на основі інтеграції змісту навчання і професійного досвіду, активних форм і методів навчання, рефлексивних методик відповідає логіці концепції контекстного навчання, на основі якої здійснюється перехід від абстрактної, теоретичної моделі професійної діяльності педагога до реальної, конкретної діяльності з усіма її проблемами й суперечностями, забезпечує реалізацію принципів активності й самостійності, єдності навчання і професійно-особистісного розвитку.

Крім навчальної діяльності академічного типу (лекції, семінари, самостійна робота), використовується квазіпрофесійна діяльність на основі застосування методів активного навчання (інтерактивна лекція, ділова гра, групова дискусія, “мозковий штурм”, тренінг, робота з інтерактивними програмами та навчальними матеріалами, проекти тощо). Вибір цих методів навчання обґрунтовується тим, що саме вони підпорядковані завданням практичної діяльності слухачів: кожна окрема навичка роботи на комп’ютері, інтегрована в процес вирішення практичних педагогічних завдань, набуває для вчителя абсолютно іншого особистісного змісту.

4. Реалізація безперервного науково-методичного супроводу розвитку ІТ-компетентності вчителів з використанням створеного інформаційно-освітнього середовища.

Науково-методичний супровід розвитку ІТ-компетентності педагогів – це системна діяльність, спрямована на кероване створення умов розвитку професійної компетентності педагога у сфері використання ІКТ. Основною метою науково-методичного супроводу є створення системи залучення вчителів до активного навчання та використання ІКТ в педагогічній практиці, пробудження їх творчого потенціалу й готовності до самостійної діяльності в інформаційно-освітньому середовищі. Значною мірою цьому сприяє проведення різноманітних заходів: методичних семінарів, практикумів, майстер-класів, конференцій, круглих столів, форумів, конкурсів, виставок, творчих груп, участі вчителів у науково-дослідницькій і проектній діяльності; впровадження перспективного педагогічного досвіду, формування банку віртуальних творчих лабораторій учителів, організація мережних педагогічних співтовариств, участь учителів в анкетуваннях та експертизах тощо.

Будь-яка інновація, зокрема і впровадження ІКТ, неможлива без високого рівня рефлексивної культури вчителя. Особливості розвитку рефлексивних навичок учителя, здатності осмислювати справжні цілі й досягнення необхідно враховувати під час проведення навчальних занять з ІКТ і використовувати різноманітні рефлексивні методики. Значною мірою цьому сприятимуть заходи щодо подолання антиінноваційних бар’єрів у поведінці вчителів.

Для ефективної реалізації науково-методичного супроводу в курсовий і міжкурсний періоди створено й активізовано інформаційно-освітнє середовище (далі – ІОС), яке об'єднує програмні й технічні засоби, організаційне, методичне й програмне забезпечення, навчальні, методичні та інформаційні ресурси. За допомогою ІОС забезпечується: залучення педагога до програмно-цільових заходів, які спрямовані на зростання його активності щодо використання сучасних ІКТ у професійній діяльності, формування системи неперервної освіти педагогів на різних рівнях за дистанційною та очно-дистанційною формою, самоосвіту педагогів і оновлення їх педагогічної системи; формування й розвиток педагогами власних локальних середовищ у регіональному освітньому просторі, отримання інформації про різноманітні заходи, консультування, обмін досвідом і можливість участі в спільних дискусіях на основі інтерактивних сервісів освітнього порталу; доступ до методичних і навчальних матеріалів тощо.

Аналіз результатів експериментальної перевірки вищезазначених організаційно-педагогічних умов підтвердив їх ефективність. Констатовано, що на сьогодні 100% учителів Запорізької області володіють базовими навичками роботи з ІКТ (на початок 2008 р. їх було 28%), у 33,1% учителів діагностуються організаційно-управлінський і корпоративний рівні ІТ-компетентності (на початок 2008 р. їх було 8,9%). У цілому динаміка розвитку ІТ-компетентності простежується у 60% вчителів.

Висновки. ІТ-компетентність людини, будучи складною багатофункціональною структурою, яка перебуває в постійному динамічному розвитку і взаємодії її елементів, не може бути раз і назавжди зафіксована у вигляді еталону або зразка поведінки, чітко позначених характеристик мислення і свідомості, універсальних форм міжособистісної комунікації і професійної діяльності, оскільки вона сприймається тільки в контексті розвитку самих ІКТ. А за умови постійного оновлення останніх процес формування і розвитку ІТ-компетентності має безперервний характер, що визначає необхідність упровадження в Україні дієвої та гнучкої системи підвищення кваліфікації педагогів у галузі ІКТ, розробки технологічного стандарту навчання педагогів і єдиної системи моніторингу й сертифікації ІКТ підготовки.

Список використаної літератури

1. Вербицкий А.А. Активное обучение в высшей школе: контекстный подход : метод. пособ. / А.А. Вербицкий. – М. : Высшая шк., 1991. – 207 с.
2. Всемирный Саммит по информационному обществу / сост. : Е.И. Кузьмин, В.Р. Фирсов ; Рос. библ. ассоциация, Рос. комитет Программы ЮНЕСКО “Информация для всех”. – СПб. : Рос. нац. б-ка, 2004. – 136 с.
3. Горюнова М.А. Распределенная модель повышения квалификации педагогов в сфере информационных и коммуникационных технологий : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 “Общая педагогика, история педагогики и образования” / М.А. Горюнова. – СПб., 2006. – 22 с.
4. Даниленко Л. Модернізація системи підвищення кваліфікації педагогічних працівників в умовах її інноваційного розвитку / Л. Даниленко // Післядипломна освіта в Україні. – 2009. – № 2. – С. 22–25.

5. Дивак В. Методична робота – складова післядипломної педагогічної освіти / В. Дивак // Директор школи, ліцею, гімназії. – 2003. – № 1. – С. 13–14.
6. Єрмола А.М. Технологія організації науково-методичної роботи з педагогічними кадрами : наук.-метод. посіб. / А.М. Єрмола, О.М. Васильченко. – Харків : Курсор, 2006. – 512 с.
7. Змеєв С.И. Андрагогика: основы теории и технологии обучения взрослых / С.И. Змеєв. – М. : ПЕР СЭ, 2003. – 207 с.
8. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи : бібліотека з освітньої політики / під заг. ред. О.В. Овчарук. – К. : КІС, 2004. – 112 с.
9. Кремень В.Г. Інформаційно-комунікаційні технології в освіті і формування інформаційного суспільства / В.Г. Кремень // Інформатика та інформаційні технології в навчальних закладах. – 2006. – № 6. – С. 5–9.
10. Хриков Є.М. Організаційно-педагогічні умови розвитку післядипломної педагогічної освіти / Є.М. Хриков // Післядипломна освіта в Україні. – 2003. – № 3. – С. 10–11.

Стаття надійшла до редакції 12.07.2013.

Черникова Л.А. Организационно-педагогические условия развития ИТ-компетентности учителей в последипломном образовании на примере модели обучения учителей Запорожской области

Статья посвящена определению организационно-педагогических условий формирования и развития информационно-технологической компетентности учителей в курсовой и межкурсовой периоды. Именно при таких условиях осуществляется поэтапное, непрерывное, многоуровневое и многовекторное повышение квалификации учителей Запорожской области в сфере информационных технологий. Осуществляется описание различных схем обучения, методов и форм организации деятельности на основе использования созданной информационной образовательной среды.

Ключевые слова: *информационно-технологическая компетентность, информационные технологии, последипломное образование, повышение квалификации учителей.*

Chernikova L. Organizational and pedagogical conditions of development of the IT competence of teachers in graduate education on the model of teacher training Zaporozhye region

The article is devoted to defining the organizational and pedagogical conditions of formation and development of the information technology competence of teachers in a course and intercourse periods.

In the structure of the IT competence is allocated 4 components (motivational target, cognitive, operational and activity, reflective), which are established at 4 stages of its formation (basic, object-oriented, organizational, managerial, corporate).

Describes the process of learning, which is based on one of the schemes for the organization of training activities-fixed, extended, or network point.

Identifies the most effective methods and forms of education that best contribute to the development of IT competence (active learning, interactive exercises, kvaziprofessionalnaya activity).

The article points out ways of working with teachers in mezhkursovoy period, the organization of scientific and methodological support and direction for those purposes educational environment.

The results of many years of work in this area of Zaporizhzhya Regional Institute of Postgraduate Education. Just under these conditions the gradual, continuing, multi-level training of the Zaporizhzhya Region teachers is being held in the field of information technology.

Key words: *information technology expertise, information technology, postgraduate education, professional development of teachers.*